

KATSAUS

QQML 2018 konferenssi Haniassa, Kreikassa – kymmenen vuotta laadullista ja määrällistä informaatioalan tutkimusta

Ari Haasio

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

ari.haasio@seamk.fi <https://orcid.org/0000-0003-3723-4890>

Arja Juntunen

Itä-Suomen yliopiston kirjasto

arja.juntunen@uef.fi

Markku Laitinen

Kansalliskirjasto

markku.laitinen@helsinki.fi

Jarmo Saarti

Itä-Suomen yliopiston kirjasto

jarmo.saarti@uef.fi <https://orcid.org/0000-0001-6565-0969>

Antti Seppänen

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

antti.seppanen@avi.fi

Aino Taskinen

Itä-Suomen yliopiston kirjasto

aino.taskinen@uef.fi

The tenth QQML (Qualitative and Quantitative Measuring in Libraries) international conference on qualitative and quantitative measurement of libraries, was held in Chania, Greece, on 22–25 May 2018. More than two hundred conference guests from over fifty countries met at the meeting place in Chania's cultural center. The article deals with themes of the conference presentations, among others: open science, information literacy and the evaluation of library activities.

Asiasanat: kirjastoala; informaatiotutkimus; kokoukset; QQML

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.71156>

Järjestyksessään kymmenes kansainvälinen kirjastojen laadullista ja määrällistä mittaamista käsittelevä QQML-konferenssi (Qualitative and Quantitative Measuring in Libraries) pidettiin Kreikassa Haniassa Kreetan saarella 22–25 toukuuta 2018. Kokouspaikalle Hanian kulttuurikeskukseen oli kokoontunut runsaat kaksi sataa kokousvierasta yli viidestäkymmenestä maasta. Myös kaikkien aikojen ensimmäinen QQML-konferenssi järjestettiin Haniassa, vuonna 2009.

Konferenssissa esiteltiin 124 konferenssipaperia ja 13 posteria. Esitysten keskeisenä teemana on säilynyt erilaisten menetelmien esitleminen kirjastojen toiminnan kehittämisessä ja tutkimisessa. Esittelemme seuraavassa teemoitellen konferenssin antia.

QQML:n kymmenen vuoden taival

QQML-konferenssin katto-organisaatio ASMDA (The Applied Stochastic Models and Data Analysis International Society) on vastannut alan konferensseista vuodesta 1981. ASMDA:n suojissa järjestetään myös stokastisen mallinnuksen ja data-analyysin konferensseja. ASMDA:n ideana on toimia rajapintana teorian ja käytännön välillä ja tarjota keskustelufoorumi niin tieteen ja tekniikan kuin liike-elämän välillä.

Keskiössä ovat data-analyysi, mallinnus, tiedonlouhinta ja tilastolliset menetelmät sekä tietokoneavusteinen päätöksenteko. QQML keskittyy erityisesti kirjastojen laadullisen ja tilastollisen arvioinnin kysymyksiin, jotka ovat näyttöön perustuvan kirjaston johtamisen ja päätöksenteon perusvälineitä.

Kirjastojen tarve osoittaa toimintansa tulosta ja yhteiskunnallista vaikutusta omalle kehysorganisaatiolleen (esim. korkeakoulu, muistiorganisaatio, kunta) on niukkenevien resurssien maailmassa entistäkin tärkeämpää. Kirjastojen toimintaympäristö myös muuttuu jatkuvasti ja niiden on kyettävä vastaamaan käyttäjien muuttuviin tarpeisiin. QQML-konferenssi on nyt siis jo kymmenen vuoden ajan tarjonnut ajantasaisen keskustelu- ja verkostoitumisfoorumin kirjastojen johtajille, asiantuntijoille sekä muille alan ammattilaisille. Kuluneen kymmenen vuoden aikana QQML-konferenssi on kerännyt yhteensä yli 3000 osallistujaa kaikkiaan lähes sadasta maasta.

QQML on nimestään huolimatta ollut alusta alkaen kaikkien muistiorganisaatioitten verkostoitumisfoorumi, joskin kirjastoala on edelleen keskiössä. Alusta asti konferenssissa on ollut sessioita myös museo- ja arkistosektoreilta. Muistiorganisaatioitten sektorirajat ylittävä yhteistyö ja innovointi ovatkin tulevaisuuden palvelujen mittauksen ja arvioinnin kannalta yhä tärkeämpiä. Jo nyt

tiedonhakija voi saada yhden käyttöliittymän kautta tehdyllä haulla ruudulleen hakutuloksen, joka koostuu kirjastojen, museoiden ja arkistojen kokoelmista. Niinpä ei olekaan enää selvää, minkä organisaation toimintaa verkkohaun tulos kuvaa, vaan kiitos kuuluu niille kaikille ja organisaatiot joutuvat miettimään toimintaansa kuvaavat indikaattorit ja mittausmenetelmät uudella tavalla.

Laadullisen ja määrällisen datan yhdistämisen ja kirjaston toiminnan arvioinnin tueksi vuonna 2014 julkaistu kirjastojen vaikuttavuuden arviointistandardi ISO 16439 ja sen soveltaminen arvioinnissa mainittiin tänä vuonna jo useissa esityksissä. Standardi kannustaa paitsi laadullisen datan yhdistämiseen numeeriseksi määrällisen rinnalle, myös etsimään ja testaamaan muualla käytettyjä arviointimenetelmiä esim. asiakastytyväisyyden arvioinnissa.

Niistä rohkeimpiin kuulunee liike-elämässä käytetty asiakkaitten lojaalisuutta mittaava Net Promoter Score -indeksi, jota voitaneen soveltaa myös kirjastoissa ainakin korjaamista ja kehittämistä vaativien kohteitten tunnistamisessa sekä onnistumisen mittauksessa hyödyntämällä indeksiä täydentäviä avovastauksia. Menetelmä muistuttaa osin ns. Word of Mouth- tai standardissakin mainittua Storytelling-tekniikkaa, mutta on niitä helpompi ja kustannustehokkaampi toteuttaa. Kirjastot tarvitsevatkin arvioinnissaan juuri esim. tämän kaltaisia helpposti opittavia ja yksinkertaisia työkaluja.

Tulevaisuuden indikaattorit mittaavat muistiorganisaatioiden toimintaa ja asiakastytyväisyyttä yli sektorirajojen, ja asiakkaitten saama lisäarvo on niiden yhteistoiminnan tulosta, koska tiedontarvitsijalle on tärkeintä tieto, ei sen lähde sinänsä. Näitä monen organisaation yhteistyön tuloksena syntyneitä palveluja ovat esim. suomalainen Finna tai yleiseurooppalainen Europeana. Vastaavanlaiset palvelut tulevat lisääntymään muistiorganisaatioitten yhteisin ponnistuksin. Avajaispuheen sanoin: Vahvana tulevaisuuteen – Going strong to the future.

Kirjastojen arvo ja vaikuttavuuden arviointi

Ensimmäisessä QML-konferenssissa vuonna 2009 pohdittiin kirjastojen näyttöön perustuvaa johtamista, kirjastojen vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta, tilastojen analysointia ja laatujärjestelmien kehittämistä. Kirjastojen toimintaympäristö oli muuttumassa fyysisestä virtuaaliseksi. Tähän liittyen keskusteltiin asiakkaiden tarpeiden analyysistä, markkinoinnista ja henkilökunnan osaamisen kehittamisestä. Myös digitaalisen kirjaston merkitys tulevaisuudessa, julkaisuarhivoissa säilytettävän datan luotettavuus ja käytettävyys sekä pitkäaikaissäilytys nousivat esiin. Kymmenen vuotta myöhemmin esityksissä jatkettiin samoilla teemoilla, mutta tulevaisuuden visiot ovat jo osin toteutuneet ja kirjastot ovat saaneet uusia haasteita.

Taloudellinen tilanne on yhä kiristynyt, e-aineistojen määrä kasvaa nopeasti ja digitaaliset palvelut lisääntyvät. Kirjastojen on osoitettava tehokkuutensa, kohdistettava investointinsa oikein, osattava ennakoida käyttäjien tarpeet sekä tuettava opetusta ja tukimusta. Tähän liittyen Luisa Baptista Melo (Universidade de Lisboa) ja Angela Repanovici (Transilvania Univeristy of Brasov, Romania) olivat koonneet mielenkiintoisen katsauksen akateemisten kirjastojen vaikuttavuuden arviointiin liittyvästä kirjallisuudesta. 1930-luvulta alkaen tähän päivään saakka tutkijat ovat esitelleet useita menetelmiä, indikaattoreita ja standardeja, jotka ovat hyödyllisiä kirjastojen omien toimintojen arvioinnissa ja välttämättömiä, kun halutaan hahmottaa ja perustella eri sidosryhmille (päättäjille, rahoittajille, käyttäjille ja ei-käyttäjille) kirjaston toiminnan merkittävyyttä.

Lissabonin yliopiston kahdessa kirjastossa on arvioitu akateemisten kirjastojen taloudellista arvoa. Arvioinnissa käytettiin kuutta tilastollista indikaattoria: aineiston lainaus, internet-yhteyksien määrä, tietokoneiden määrä, lehtien käyttö, opetus ja kaukopalvelu. Näille indikaattoreille laskettiin hinta sekä markkina-arvon että kustannus-hyöty -analyysin mukaan. Tutkimuksen ja hintamäärittelyn pohjana käytettiin ISO 16439:2014 -standardia.

Arja Juntusen, Markku Laitisen, Jarmo Saartin ja Aino Taskisen esityksessä pohdittiin tilastojen käyttöä ja benchmarkkauksen tuottamaa lisäarvoa kirjaston toimintojen ja tuloksellisuuden arvioinnissa. Esityksen pohjana oli Suomen yliopistokirjastojen johtajille lähetetty kysely, jossa pyydettiin arvioimaan tieteellisten kirjastojen yhteistilaston KITT2:n käyttöä, merkitystä ja puutteita.

Kirjastojen taloudellista arvoa ja hyötyä käsitteli esityksessään Elena Maceviciute (Swedish School of Library and Information Science). Hän halusi nostaa esiin kirjastot yhtenä yhteiskunnan tärkeimmistä eduista, koska kirjastojen tarjoamat maksuttomat palvelut ovat kaikille tasavertaisia eivätkä syrji ketään. Tieto- ja viestintäteknikan ja digitaalisten resurssien avulla eri tyyppiset kirjastot tuovat etuja kaikille yhteiskunnan jäsenille heidän sosiaalisesta ja taloudellisesta asemastaan riippumatta. Akateemiset, julkiset ja koulukirjastot etsivät uusia tapoja paitsi houkutella yhteisöjen jäseniä kirjastoihin ja lisäksi auttaa heitä lisäämään motivaatiota, tiedonhankinnan taitoja ja hyötyä digitaalisten resurssien käytöstä. Esimerkkinä erilaisissa kirjastoissa käytetyistä menetelmistä hän kertoi liettualaisten kirjastojen työstä.

Digitaalisten palvelujen lisääntyessä tieteellisten ja yleisten kirjastojen toimintamallit ja tavat arvioida vaikuttavuutta tuntuvat lähentyneen. Kirjastot edistävät avointa tiedettä, auttavat vähentämään digitaalista kahtiajakoa ja takaavat kaikille pääsyn laadukkaaseen informaatioon.

Informaatiolukutaito polttopisteessä

Informaatiolukutaito oli yksi konferenssin painopistealueista ja sitä käsiteltiin kolmessa eri sessiossa. Tämän lisäksi informaatiolukutaidon merkitys nousi esiin monissa muita teemoja koskevissa puheenvuoroissa.

Suomessa informaatiolukutaidon tutkimuksen ja työelämäprojektien yksi keskeisimmistä teemoista on viime vuosina ollut internet ja siihen liittyvien valmiuksien kehittäminen ja tutkiminen. Sen vuoksi oli kenties jopa yllättävää, että valtaosa kongressin esityksistä vain sivusi verkkoa ja yksikään alustajista ei keskittynyt internetin ja informaatiolukutaidon välisen keskinäissuhteen pohtimiseen.

Informaatioköyhyyden ja digitaalisen kahtiajaon välttäminen korostui meksikolaisen Egber J. Sanches Vanderkastin puheenvuorossa, jossa pohdittiin informaatioköyhyyden ja informaatiolukutaidon edistämisen välistä keskinäisuhdetta. Vanderkast puhui Meksikosta yhteiskuntana, jossa digitaalinen kahtiajako on valitettava tosiasia, mutta sen ehkäisemiseksi ollaan kehittämässä kansallisen tason projektia, jossa kirjastoilla on keskeinen rooli.

Informaatiolukutaidon kehittämiseen oman kiintoisan näkökulman toivat Amerikan Neitsytsaarten Marilyn Brissett ja Christine Garrett A. Davis omissa esityksissään. Ensin mainittu käsitteli diabeteksen riskien tunnistamisen opettamista alakoululaisille ja jälkimmäinen taas informaatiolukutaidon kehittämistä alakouluissa kirjaston kanssa tehtävässä yhteistyössä. Garrett A. Davisin kuvailemassa projektissa, jossa alakoululaiset tuottivat kokemuseräistä informaatiota siitä, kuinka he olivat kokeneet heitä koetelleen hurrikaanin tuhot.

Eräs mielenkiintoisimpia esityksiä konferenssin informaatiolukutaitoa käsitteleistä puheenvuoroista oli isäntämaan Alexandra Papazogloun ja Georgia Katsiran Hellenic American Educational Foundationissa tehtävän informaatiolukutaidon opetusta käsittelevä case. Kyseisessä tapauksessa koulukirjasto ja eri oppiaineiden opettajat tekivät poikkeuksellisen tiivistä yhteistyötä. Opettajat ja kirjasto suunnittelevat yhdessä projektiaiheita eri aineisiin ja osana projektityön tekemistä jo ala-asteelta alkaen on muun muassa lähdekritiikkiin, lähteiden käyttöön ja tiedonhakuun tutustuminen kirjaston johdolla.

Turkulaiset Ilmari Jauhiainen ja Kristiina Hintikka käsitelivät esityksessään LibQUAL-työkalun käyttöä Turun yliopiston kirjaston sekä Tarton yliopiston kirjastossa, Caenin yliopiston kirjastossa ja Aarhusin yliopiston kirjastossa. Tutkimukseen osallistui kaikkiaan 4916 henkeä. Äkkiseltään voisi luulla, että informaatiolukutaidon opetukseen käytetty aika korreloisi positiivisesti laatuun ja oppimistuloksiin. Jauhiaisen ja Hintikan tutkimus kumoaa kuitenkin tämän väitteen. Myös se, että informaatiolukutaidon kulutus oli suurinta humanistisilla aloilla ja vähäisintä teknisillä aloilla, on huomionarvoinen tulos.

Informaatiolukutaitoa sivusi myös Ari Haasion, Anu Ojarannan ja Markku Mattilan esitys, jossa pohdittiin Turun puukotustapauksen yhteydessä esiintyneitä tiedontarpeita sekä vihapuhetta. Vihapuheen ilmaisut ja kriittinen suhtautuminen tämän tapaisiin verkkosisältöihin synnyttivät keskustelua esityksen yhteydessä. Informaatiolukutaidon kehittäminen onkin eräs tapa välttää vihapuhetta ja ymmärtää mikä tieto on totta ja mikä ei. Vaikka vihapuhe ja sosiaalisessa median kuplassa liikkuvat informaatio ovat ajan trendi, ei niitä muutoin käsitelty eri esityksissä. Tätä tematiikkaa soisi tuotavan jatkossa esiin enemmänkin myös QQML:ssa.

Leimaa antavaa informaatiolukutaitoa käsitteleville esityksille oli niiden taustatutkimuksellinen luonne. Laajempaa teoreettista näkökulmaa ei monessaakaan puheenvuorossa tuotu esiin. Jauhiainen ja Hintikka tosin pohtivat ansiokkaasti LibQUAL-työkaluun liittyviä metodologisia ongelmia.

Yleiset kirjastot ja QQML 2018

QQML-konferenssi on historiallisesti painottunut enimmäkseen tieteellisten kirjastojen esityksiin eikä tämän vuoden konferenssi tehnyt linjaan poikkeusta. Toki suurelta osin opit ovat yleistettävissä koskemaan myös mm. yleisiä kirjastoja. Haasteet ovat osin samankaltaiset: miten suhtautua aineistojen muuttuvaan käyttöön ja hintaan, käytettävissä olevan tiedon nopeaan kasvuun ja kirjastojen pedagogisen roolin muutokseen?

Tänä vuonna erityisesti kiinnostavia esityksiä olivat sekä Singaporen kansalliskirjaston tutkimus nuorten lukemisesta, kreikkalaisen yliopiston oivallus käyttää tunnetiloja tunnistavaa tekoälyä käyttäjäkyselyn avointen vastausten analyysissä että European University Institute (EUI) tapa yhdistellä tietoa käyttäjäkyselystä sekä tilastoista samaan datavarantoon.

Singaporen kansalliskirjasto (National Library Board) selvitti kansallisella haastattelututkimuksella (n=4000) yli kolmetoista vuotiaiden lukutottumuksia. Aineistosta erotettiin nuorten lukutottumuksia käsittelevät vastaukset (n=485). Täydentävää tietoa he keräsivät focus group -menetelmällä. Tulokset ovat kiinnostavia myös suomalaisten nuorten näkökulmasta. Jo esityksen otsikko herätti kiinnostuksen: Digitally-wired and Mobile Device-driven: Are Singapore Teenagers Still Reading? Esityksen piti Adline Lee NLB:stä.

Nuoret kyllä lukevat, mutta varsinaisesti kirjoja vähemmän. Kirjan lukeminen, erityisesti kaunokirjallisuuden, on luksusta, johon harvoin on aikaa. Nuoret löytävät luettavansa (uutiset, artikkelit, kirjat jne.) pääosin somen kautta. Ystävät linkittävät sinne hyväksi katsomiaan lähteitä. Kirjastoja he käyttävät paitsi kirjallisuuden hankintaan, myös opiskelu- ja tapaamispaikkoina.

Tulokset kertovat toki Singaporen nuorista, joilla kilpailu jatko-opintopaikoista on kireämpää ja läksyjen määrä ehkä on suurempaa kuin suomalaisilla nuorilla. Toisaalta paljon yhtäläistäkin varmasti on. Suomessakin kannattaisi tutkia tarkemmin eri ikäisiä lukijoita ja suunnata kirjastopalveluita sen mukaan.

Aluehallintovirastot koordinoivat tänä keväänä yleisten kirjastojen valtakunnallista käyttäjäkyselyä. Siksi esitykset, joissa käsiteltiin kyselyjen tulosten analyysiä, olivat erityisen kiinnostavia. Mielenkiintoisin teemaan liittyvä kysely käsitteli uutta avointen vastausten analyysimenetelmää. Avoimet vastaukset ovat aina hankala aineisto johtuen kvalitatiivisesta luonteestaan. Kymmenien tuhansien avovastausten analyysi on käsipelillä mahdotonta, joten apuja kaivataan.

Kreikassa Hellenic Open Universtyssä tehdyssä asiakaskyselyssä hyödynnettiin avovastausten analyysissä sentiment analysis -menetelmää, jossa ajatuksena on tunnistaa tekstistä vastaajan tunne suhteessa kysytyyn asiaan. Tiettyjen sanojen ja niiden esiintymistiheyksien ja järjestyksen perusteella algoritmi päättää vastauksen positiivisuuden tai negatiivisuuden skaalalla 1–5. Tietenkään menetelmä ei ole aukoton, sillä luonnollinen kieli on kovin monimuotoista ja esimerkiksi ironia saattaa jäädä koneelta huomaamatta.

Tutkijat selvittivät kyselylomakkeesta korrelaatiota kvantitatiivisen arvion (Likert-asteikko) ja avovastausten välillä ja huomasivat, että positiivisen arvion antaneet myös kirjoittivat positiivista avopalautetta kirjastosta. Sen sijaan kirjastolle heikoimmat arvosanat antaneet eivät antaneet avointa palautetta juuri lainkaan. Toinen kiinnostava havainto oli, että kirjaston henkilökunta sai huomattavasti enemmän positiivista sanallista palautetta muuhun yliopiston henkilökuntaan verrattuna (4,0 vs. 2,7).

Yleisten kirjastojen käyttäjäkyselyn avointen vastausten analyysi sentiment analysis -menetelmällä voisi olla kokeilemisen arvoista. Meillä toki on sama ongelma kuin kreikkalaisilla eli pieni kielialue, jolloin algoritmeja ja sanastoja ei ole samalla tavalla meille valmiina, kuin englannin kielellä.

Italiassa European University Institutessa on otettu käyttöön järjestelmä, jonka avulla pystytään keräämään eri lähteistä mittaritietoja samaan ympäristöön. Se tuottaa halutunlaisia näkymiä dataan ja valmiiden raporttipohjien mallintaminen on mahdollista. Järjestelmän avulla voi tallentaa tietoja myös suoraan siihen eikä ainoastaan tuoda valmiita datasettejä.

Suomessa meillä olisi yleisten kirjastojen tiedolla johtamisen työkalujen kehittämisen näkökulmasta tarvetta tutustua erilaisiin sovelluksiin, joilla monipuolisesti erilaisia tietolähteitä voisi tuoda yhteen näkymään. Siinä mielessä italialaisten esitys oli mielenkiintoinen ja valaiseva. He olivat vieneet sinne mm. tilastotietoa sekä asiakaskyselytietoa ja rakentaneet niistä yhteisiä raporttipohjia.

Raporttien tuotannon automatisoiminen olisi merkittävä helpotus nykyiseen tilanteeseen, jossa tiedot käsipelillä haetaan eri lähteistä ja yhdistetään samaan dokumenttiin.

Järjestelmiä tämänkaltaiseen työskentelyyn on markkinoilla, mutta esitelty (Simonlib) lienee harvinainen sikäli, että se on nimenomaan kirjastomaailmaan kehitetty versio. Aluehallintovirastossa on tarkoitus testata samaan asiaan Tableau -sovellusta ensi syksyn aikana.

Oman esitykseni pidin aluehallintovirastojen työkaluista yleisten kirjastojen kehittämisen tueksi ja kirjastojen roolista osana valtakunnallista kirjastopoliittikkaa ja kuntien omaa strategista johtamista. Esitykseeni voi tutustua Slidesharessa¹.

Avoin tiede ja kirjastojen tehtävän muutos

Avoin tiede alkaa tämänkin konferenssin perusteella muodostua akateemisten kirjastojen perustehtäväksi. Useassa esityksessä esiteltiin tähän liittyviä hankkeita ja käytänteiden luomista. Näyttää siltä, että korkeakouluilla alkaa olla vähintään avoimen julkaisemisen ohjelmia ja niiden toteuttamista. Seuraava laaja tehtävä on avoimen datan haltuunotto ja avoimen tieteen palveluiden luominen kattavasti kirjastoihin ja korkeakouluihin.

Metatietotyö ja siinä tarvittavien standardien ja välineiden kehittäminen liittyy myös tähän osa-alueeseen. Tätä kautta kirjastojen tietokannat ja niiden sisältämät aineistot alkavat linkittyä paremmin avoimeen tietoverkkoon ja tarjota mahdollisuuksia uusien tietojärjestelmien ja palveluiden kehittämiseksi. Useassa esityksessä käsiteltiin funktionaalisen luetteloinnin käytännön sovelluksia, algoritmeihin perustuvia sanastosovelluksia ja tietojärjestelmiä, jotka mahdollistavat niiden sisältämien dokumenttien integroinnin tietoverkkoon uudenaikaisten linkitystyökalujen avulla.

Jarmo Saarti Itä-Suomen yliopistosta kertoi kutsutussa esitelmässään avoimesta tieteestä ja sekä kirjastojen että informaatiotutkimuksen roolin muutoksesta avoimen tieteen käytäntöjen kehittymisen ja leviämisen myötä. Akateemisten kirjastojen rooli tuntuu myös muiden esitysten ja konferenssissa käydyin keskustelun perusteella olevan suuressa muutoksessa. Avoimen tieteen palveluiden kehittäminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa näyttää olevan keskeisin tehtävä. Tässä kirjastojen kyky verkostoitua ja tehdä palveluita yhdessä erilaisten toimijoiden kanssa on keskeistä.

Alan koulutukselle ja tutkimukselle avoin tiede ja sen eri osa-alueiden erikoisosaaminen asettaa sekä tutkimukselle tehtäviä että erityisesti vaatii alan ope-

---

1 <https://bit.ly/2JeRDzf>

tusta antavia laitosta kehittämään nopeasti sekä peruskoulutusta että täydennyskoulutusta. Keskustelujen perusteella näyttää siltä, että kaikkialla maailmassa alan kouluttajat eivät ole tajunneet käynnissä olevan muutoksen suuruutta ja sitä osaamisen kehittämisen tarvetta, joka alallamme on parhaillaan.

Qiang Jin Illinois at Urbans-Champaign, Urbana yliopistosta esitteli kollegansa kanssa tekemäänsä projektia, jossa tavoitteena oli lisätä yliopiston avoimen julkaisuarkiston aineiston näkyvyyttä internetissä. He käyttivät Bibframe 2.0 insinöörien opinnäytetöiden kuvailuun ja hyödynsivät tässä ohjelmaa, jolla Dublin Core muodossa ollut metatieto käännettiin Bibframe muotoon. Samalla he loivat uuden käyttöliittymän Bibframe pohjaisen datan esittämiseen. Lopputuloksena oli toimiva linkitetyn metadatan järjestelmä, jota pystytään hyödyntämään avoimessa verkkoympäristössä.

Jo Flanders St. Cloud State yliopistosta käsitteli esitelmässään avoimen julkaisemisen haasteita ja mahdollisuuksia kirjastojen kokoelmatyölle. Kirjastojen kokoelmatyössä onkin menossa selkeä murrosvaihe, jossa pitäisi päättää hankinnan resurssien kohdentamisesta maksullisiin ja maksuttomiin aineistoihin. Lisäksi erilaiset uudet avoimen julkaisemisen maksumallit aiheuttavat kirjastoille sekä lisätyötä että myös linjausten tekemistä. Suurimpana haasteena on se, että jos kukaan ei halua maksaa avoimesta julkaisemisesta ja kaikki käyttäjät – kirjastot mukaan lukien – siirtyvät käyttämään avoimia julkaisuja, saattaa tieteelliseltä julkaisemiselta romahtaa talous, joka mahdollistaa avoimen julkaisemisen.

Mielenkiintoisen näkökulman avoimuuteen esitti Leonard Gaspar Pinto Portugalin Universidade NOVA de Lisboaasta. Hän kuvaili projektia, jossa informaatiotutkimuksen laitoksella oli sovellettu kirjastojen vaikuttavuuden arvioinnin ISO standardia ja avointa verkkoyhteisöä arvioinnissa. Esitys oli hyvä esimerkki avoimuuden siitä aspektista, joka helposti unohtuu: avoimuus on myös laajan käyttäjä- tai kansalaisjoukon mukaanottamista kehittämiseen, yhdessä luomiseen ja arviointiin. Esityksen mukaan tämä antaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia kehittää kirjastojen toiminnan arviointia ja samalla osallistaa kirjaston käyttäjiä tähän.

Kirjastojen modernisointi palveluja ja tiloja kehittämällä

Yksi aihealue konferenssin esityksissä oli kirjastojen uudistaminen kehittämällä johtamista, toimintatapoja ja tiloja. Lähtökohtana näissä projekteissa oli asiakaslähtöisyys, digitaaliset aineistot ja uudet tavat oppia ja opettaa.

Romaniasta oli useampia esityksiä, jotka käsittelivät akateemisten kirjastojen modernisoimista. Aihetta käsittelevien esitysten määrään oli todennäköisesti vaikuttanut lokakuusta 2016 toukokuuhun 2017 toteutettu projekti “Modernization of academic library services in Moldova”. Sitä oli tukenut taloudellisesti Norja (Norwegian Centre for International Cooperation in Education).

Angela Repanovici (Transilvania University of Brasov, Romania) esitteli Moldovan tasavallassa koottua ryhmää, johon kuului 25 akateemista kirjastonhoitajaa. Kootun kirjastonhoitajaryhmän tarkoituksena oli työskennellä uuden strategisen suunnitelman aikaansaamiseksi. Työnsä tueksi ryhmä arvioi kirjastojen toimintaa ja aktiivisuutta ja lisäksi tuotti metodologisen mallin, jonka avulla muutkin voivat tarvittaessa muotoilla oman kehittämisstrategian.

Tukena strategiamallin muotoilussa käytettiin paitsi konsulttifirmaa myös Institute of Legal and Political Research of Academy of Sciences of Moldovaa, jonka tehtävänä oli arvioida ja määritellä kirjastojen kehitystrendejä pitkällä tähtäimellä mm. huomioiden erilaiset kirjastojen kanssa kilpailevat informaatioympäristöt. Strateginen lopputulos huomioi niin kirjaston johtajien näkökulman kuin käyttäjien näkemykset. Olennaista mallissa ja sen tekemisessä oli kirjastojen verkostoituminen ja yhdessä tekeminen sekä tämän mallin toistettavuus tarvittaessa.

Analysointivaiheessa tulosten mukaan käyttäjät olivat tyytymättömiä digitaaliseen kirjastoon (lähinnä OA) ja kirjastojen kokoelmiin. Tiloissa toivottiin olevan hiljaista työskentelytilaa. Kehittämiskohteiksi nousivat näin ollen erityisesti elektroniset aineistot ja palvelut. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää henkilöstön kehittämistä ja uutta työtettä, jotta uudistukset voitaisiin toteuttaa. Tilojen osalta pikaisiin uudistumistarve koski koneita ja niihin sopivia kalusteita. Joustavat ja muunneltavat tilat sekä mahdollisuus yksilö- ja ryhmätyöskentelyyn ovat niitä asioita, joita tiloilta jatkossa odotetaan.

Samaa viestiä välitti Elena Popescu (University of Bucharest, Romania). Tutkimuskirjastojen laatujärjestelmän olemassaolo ja mittaaminen suhteessa käyttäjien oletuksiin ja tarpeisiin on se, millä varmistetaan strategian implementointi pysyvästi niin, että se vastaa koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatioiden luomistarpeisiin kansallisella tasolla. Hänen mukaansa tutkimuskirjastojen rooli yhtenä korkeimpina tutkimuksen pilareiden tuottajina on yksi osa koko akateemisen maailman laadun vaatimuksia ja vaalimista.

Vastaavia ajatuksia jakoi Octavia-Luciana Madge (University of Bucharest, Romania). Haasteena mainitsi hänkin digitaaliset kokoelmat ja palvelujen kehittämisen niin, että ne vastaavat paremmin akateemisen ympäristön tarpeita. Toinen opetettava haaste on ylipäättänsä kyky vastata käyttäjien toiveisiin – asiakaslähtöisyys.

Varsinaisesti akateemisten kirjastotilojen kehittämistä käsitteli Clarence Maybee (Purdue University, USA) esityksessään. Kirjastotilojen pitää hänen mukaansa pystyä muodostamaan keskinäinen suhde kirjaston ja akateemisten yksiköiden välille: luoda tila, joka antaa mahdollisuuden kehittää innovaatioita opetuksen edistämiseksi ja oppimiselle. Kirjastojen tilojen pitää olla joustavia, opiskelijakeskeisiä ja käyttäjien määrittelemiä ja nimenomaan akateemisia

tiloja, jotka kykenevät vastaamaan ajankohtaisiin pedagogisiin tarpeisiin.

Omassa tilasuunnittelussaan he käyttivät asiakkaiden tarkkailua, palautekortteja, pikahaastatteluja ja muotoilutyöpajoja, joissa tehtiin osallistujien ideaalikirjastoja. Tarkkailuun kuului mm. sen seuranta, mitä tapahtui luentojen jälkeen, miten opiskelijat ja luennoitsijat mahdollisesti jatkoivat toimintaansa luennon päätyttyä – jäivätkö he keskustelemaan vai siirtyivätkö toisiin tiloihin.

Suunnittelun tuloksena tehtiin tila, jossa luokkahuoneenomainen tila ja kirjastotila kohtaavat. Syntyi 7 erilaista aktiivisen oppimisen tilaa, joilla kyetään vastaamaan erilaisiin opetustarpeisiin ja jotka on integroitu uuteen 24/7 tilaan (tässä tapauksessa lähinnä insinööreille ja luonnontieteilijöille). Muunneltavuus innovoi kokeilemaan uusia opetustekniikoita. Tiloja on tällä hetkellä sekä yhteis- että yksintyöskentelyyn.

Elisabetta Tamburinin ja Susanna Rospon (Sapienza University of Rome, Italia) esityksessä heijastuivat samanlaiset ajatukset. Kirjaston elinehto on se, että se muuttuu passiivisesta paikasta aktiiviseksi. Tilan on tarjottava mahdollisuuksia yhdessä oppimiselle ja informaation vaihdolle. Se on paitsi oppimisen tila myös kulttuurinen tila.

Käyttäjien osallistuminen on ydinasia. On luotava tunne kuulumisesta johonkin, saavutettava luottamus ja vire hyvien käytäntöjen jakamisen vakiinnuttamiseksi. Esittäjät näkivät tärkeänä, että uusi akateeminen tila tukee keskustelua ja luo mahdollisuuksia yhteisölliseen osallistumiseen, rikkoo stereotyyppioita ja tukee ihmisten välistä ymmärtämystä iästä, sukupuolesta, elämäntyyleistä ja kulttuurisesta taustasta riippumatta. Tämä ulottuu myös akateemisen yhteisön jäsenten keskinäisiin suhteisiin, riippumatta siitä, onko kysymyksessä opiskelija, opettaja tai professori. Tämä paradigman muutos vaatii toteutuakseen koko kirjaston henkilökunnan kouluttamista.

QQML – käytänteitä ja keskustelua

QQML-konferenssia voi helposti suositella suomalaisille asiantuntijoille. Meillä on konferenssissa sangen hyvä maine ja puheenvuoron saa melko helposti. Tieteellinen taso ei yleisesti ottaen ole päätähuimaava, mutta aiheiden kirjo on sangen runsas. Enemmänkin yleisten kirjastojen aiheisiin liittyviä esityksiä kaittattaisiin mukaan, sillä ne selvästi herättivät kiinnostusta ja keskustelua.

Konferenssin suurin anti on käytännön kirjastotyötä tekeville. Seminaarin esitysten perusteella saa hyvän näkemyksen mitä kirjastoissa ja erityisesti kirjastoihin liittyvässä toimintoja kehittävässä tutkimuksessa tapahtuu maailmalla. Koska mukana on paljon vielä kehitysvaiheessa olevien maiden toimijoita, heille voi viedä esimerkkejä palveluiden kehittämisestä ja siitä, miten kehittämistä tukevaa tutkimustyötä kannattaa harjoittaa.